

Εθνική ασφάλεια
και σύγχρονες υπηρεσίες
κατασκοπείας στην Ελλάδα

του
ΣΗΦΗ ΦΙΤΣΑΝΑΚΗ

 ΠΟΤΑΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2015

Απέναντι όχθη/5

Επιστημονικός διευθυντής: Γιώργος Καλπαδάκης

Σήφης Φιτσανάκης
Εθνική ασφάλεια και σύγχρονες υπηρεσίες
κατασκοπείας στην Ελλάδα

© 2015, ΠΟΤΑΜΟΣ & Σήφης Φιτσανάκης

Σχεδιασμός εξωφύλλου: The Birthdays
Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη
Εκτύπωση: Φωτόλιο & Typricon

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ
Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα,
τηλ. 210 7231271, 215 5403723, fax 210 7254629
www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-063-2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ Ας μιλήσουμε για μυστικές υπηρεσίες	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Δημοκρατικές δομές και μυστικές υπηρεσίες	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Ελληνικές μυστικές υπηρεσίες και πολιτική αστυνόμευση	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Χρειάζεται η Ελλάδα μυστικές υπηρεσίες;	135
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Επιχειρησιακός και θεσμικός εκσυγχρονισμός των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών	198
ΕΠΙΛΟΓΟΣ Ελληνική Δημοκρατία και εθνική ασφάλεια στον 21ο αιώνα	244
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	251

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όταν μου προτάθηκε από τον καθηγητή Σήφη Φιτσανάκη (Coastal Carolina University, ΗΠΑ) να διαβάσω το βιβλίο του με τίτλο *Εθνική ασφάλεια και σύγχρονες υπηρεσίες κατασκοπείας στην Ελλάδα* και να γράψω μια σύντομη εκτίμηση για τις μυστικές υπηρεσίες και την εθνική ασφάλεια στην Ελλάδα, το αποδέχτηκα με ιδιαίτερη χαρά.

Διαβάζοντάς το διαπίστωσα ότι βιβλίο του καθηγητή Σήφη Φιτσανάκη αποτελεί αριστούργημα για την ελληνική βιβλιογραφία στον τομέα των διεθνών σχέσεων, της πολιτικής επιστήμης και της ιστορίας, με θέμα τις ελληνικές μυστικές υπηρεσίες, από την ίδρυσή τους έως τη σημερινή εποχή.

Το βιβλίο είναι εργαλείο για κάθε ερευνητή που επιθυμεί να κατανοήσει τα προβλήματα στον διεθνή χώρο και στην Ελλάδα και πώς επηρέασαν και επηρεάζουν τη δομή και τη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα, την εθνική της ασφάλεια εν μέσω της οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη χώρα μας τα τελευταία έξι χρόνια.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι υπηρεσίες πληροφοριών (Secret Services) έχουν προβεί σε σαρωτικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας και δράσης τους και στον τρόπο στρατολόγησης νέων στελεχών (άκρως αξιοκρατικά, με συνεχή εκπαίδευση), ενώ φροντίζουν ώστε το ανθρώπινο δυναμικό τους να προσαρμόζεται συνεχώς στο νέο περιβάλλον.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι αλλαγές αυτές συντελέστηκαν κατά τη μετάβαση στη μεταψυχροπολεμική εποχή και ενώ τα νέα δεδομένα επέβαλλαν αυστηρότερη επίβλεψη και αποτελεσματική διαχείριση των μυστικών υπηρεσιών από τα κοινοβούλια των κρατών τους (Parliamentary Oversight).

Ο γραφών είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τον ακαδημαϊκό αναλυτή μυστικών υπηρεσιών Michael Hergan, ο οποίος υπογράμμισε ότι η μεγάλη αλλαγή από το 1945 είναι ότι το ανθρώπινο δυναμικό στον τομέα των μυστικών υπηρεσιών αυξήθηκε δραματικά και πολλοί από τους εργαζόμενους απέκτησαν δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία. Οι μυστικές υπηρεσίες έχουν τα χαρακτηριστικά της βεμπεριανής γραφειοκρατίας, η οποία άλλαξε λόγω της τεχνολογίας των υπολογιστών, των ανοιχτών πηγών (Open Sources Intelligence, OSINT) και των κοινωνικών δικτύων (social media), αλλά είναι παντού παρούσα ως δομή.

Επιπλέον, έχει παραβλεφθεί το γεγονός ότι οι μυστικές υπηρεσίες είναι ενταγμένες στο κρατικό οικοδόμημα και, ως αποτέλεσμα, υποφέρουν από συγγενείς γραφειοκρατικές αδυναμίες. Το δεδομένο αυτό δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό, λόγω της εξορισμού μυστικής δράσης των συγκεκριμένων υπηρεσιών. Η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) δεν μπορεί να αποτελεί εξαίρεση, κάτι που αναλύεται εκτεταμένα στο βιβλίο του καθηγητή Σήφη Φιτσανάκη.

Η σημερινή οικονομική κρίση που μαστιάζει την Ελλάδα, με την ανεξέλεγκτη παράνομη μετανάστευση, τη ραγδαία αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος με τη συνεργασία τρομοκρατικών οργανώσεων από χώρες της Μέσης Ανατολής, των Βαλκανίων, της Αφρικής και της Νοτιοανατολικής Ασίας, απαιτούν την ουσιαστική αναδιάρθρωση της Εθνικής Υπηρε-

σίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), η οποία θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της εποχής με υψηλό επίπεδο ικανότητας, αποτελεσματικότητας και διαχείρισης των ανθρώπινων πόρων.

Μολονότι η οικονομική πραγματικότητα που ζούμε όλοι καθημερινώς είναι πολύ σκληρή, οι συνθήκες έχουν ωριμάσει ώστε οι επισημάνσεις του καθηγητή Σήφη Φιτσανάκη να βοηθήσουν αποτελεσματικά το έργο της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών σήμερα.

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει στο βιβλίο του, «οι εποχές που έρχονται θα είναι δύσκολες, καθώς η χρόνια οικονομική ανεπάρκεια της Ελλάδας θα επιβαρυνθεί περαιτέρω από μια γενικότερη κοινωνικοπολιτική αστάθεια στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Η ελληνική πολιτεία καλείται να προωθήσει τους θεσμούς ασφάλειας του κράτους, συμπεριλαμβανομένης και της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), ώστε να συνδράμουν αποφασιστικά στην προστασία της ακεραιότητας της πολιτικής μας ζωής. Η τελευταία ενδέχεται να απειληθεί όσο ποτέ άλλοτε στα χρόνια που έρχονται».

Ολοκληρώνοντας τη σύντομη εκτίμησή μου για τις μυστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα, επιθυμώ να επισημάνω ορισμένες προτάσεις που θα συνεισφέρουν εποικοδομητικά στη λειτουργία της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών στη σημερινή εποχή:

1. Η ίδρυση Ακαδημίας Πληροφοριών (Intelligence Academy) είναι αναγκαία σήμερα, ώστε να παρέχει ακαδημαϊκή εκπαίδευση, διαμορφώνοντας μια νέα γενιά ταλαντούχων επιχειρησιακών αναλυτών.

2. Η ίδρυση τμήματος εντός της ΕΥΠ για την επικοινωνιακή στρατηγική της με τα ελληνικά και ξένα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

3. Η ΕΥΠ πρέπει να είναι ανεξάρτητη υπηρεσία, υπεράνω κομματικών και πολιτικών σκοπιμοτήτων, επιτελώντας το εθνικό της έργο για την προστασία του συντάγματος και της ελληνικής κοινωνίας.

Ο κόσμος των μυστικών υπηρεσιών είναι γεμάτος κινισμό, με λογική που θυμίζει μαθηματικές εξισώσεις και περιορισμένο έως ανύπαρκτο συναίσθημα. Είναι μεγάλη τιμή για μένα να υπενθυμίσω τα λόγια του αείμνηστου μεγάλου Έλληνα συγγραφέα Νίκου Καζαντζάκη στον αγαπητό μου φίλο και συνάδελφο καθηγητή Σήφη Φιτσανάκη, που είναι τέκνο της Κρήτης και Έλληνας της διασποράς με αγάπη για την πατρίδα μας: «Δεν υπάρχουν ιδέες, υπάρχουν μονάχα άνθρωποι που κουβαλούν τις ιδέες, κι αυτές παίρνουν το μπόι του ανθρώπου που τις κουβαλάει».

Αθήνα, Μάιος 2015

Δρ Ιωάννης Μ. Νομικός

Πρόεδρος Ερευνητικού Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών Μελετών (RIEAS)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ας μιλήσουμε για μυστικές υπηρεσίες

Στις αρχές Φεβρουαρίου του 1945, όταν διοργανώθηκε η Δεύτερη Σύνοδος Κορυφής στη Γιάлта της Ουκρανίας, όλοι γνώριζαν ότι το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν θέμα χρόνου. Τα σοβιετικά στρατεύματα απείχαν μόλις 100 χιλιόμετρα από το Βερολίνο, ενώ στην Αμερική οι επικεφαλής του μυστικού προγράμματος «Μανχάταν» είχαν ήδη ολοκληρώσει τον σχεδιασμό της πρώτης ατομικής βόμβας και βρίσκονταν πλέον στη διαδικασία επιλογής των ιαπωνικών πόλεων που έμελλαν να υποστούν το πρώτο πυρηνικό ολοκαύτωμα της ανθρώπινης ιστορίας. Ο σκοπός της συνάντησης των «τριών μεγάλων», όπως ονομάζονταν τότε, ήταν να εναρμονίσουν την εξωτερική τους πολιτική μετά την επικείμενη κατάρρευση του Άξονα. Εκεί, όπως είναι γνωστό, ο πρόεδρος των ΗΠΑ Φραγκλίνος Ρούζβελτ, ο ηγέτης της ΕΣΣΔ Ιωσήφ Στάλιν και ο Βρετανός πρωθυπουργός Σερ Ουίνστον Τσώρτσιλ σφράγισαν σε σημαντικό βαθμό τις τύχες της μεταπολεμικής υπηλίου.

Οι ιστορικές φωτογραφίες, που πάρθηκαν κατά τη διάρκεια της Συνόδου στο προαύλιο του μεγάρου Λιβάντια στην Κριμαία, απεικονίζουν τους τρεις ηγέτες, με τον Ρούζβελτ να βρίσκεται πάντοτε στη μέση, εξαιτίας, όπως λέγεται, της βαθιάς πολιτικής και προσωπικής αντιπάθειας που ο Τσώρτσιλ

έτρεφε για τον Στάλιν. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλες τις φωτογραφίες της Συνόδου οι τρεις ισχυροί άνδρες απεικονίζονται καθιστοί, κάτι που δεν παρατηρείται σε φωτογραφίες που απεικονίζουν παρόμοιες συναντήσεις υψηλού επιπέδου της περιόδου εκείνης. Ο λόγος ήταν ο Ρούζβελτ, η κλονισμένη υγεία του οποίου τον είχε καθηλώσει σε ένα αναπηρικό αμαξίδιο. Στη διάρκεια της Συνόδου, ο Αμερικανός πρόεδρος υπέφερε ταυτόχρονα από υψηλή πίεση, αρτηριοσκλήρυνση και στεφανιαία καρδιακή νόσο, που τον είχαν φέρει πλέον στα πρόθυρα του θανάτου. Ελάχιστοι περίμεναν ότι η υγεία του θα του επέτρεπε να παραμείνει εν ζωή πέρα από τον Δεκέμβριο του 1944. Όμως εκείνος όχι μόνο επέζησε αλλά κατάφερε να μεταβεί και στη Γιάλτα, αψηφώντας μάλιστα τις αυστηρά απαγορευτικές συμβουλές των γιατρών του. Πέθανε τελικά στις 12 Απριλίου 1945, λίγες μόνο εβδομάδες αργότερα.

Από τα μέσα του 1944 και ύστερα, όταν πλέον η υγεία του Ρούζβελτ επιδεινώθηκε ραγδαία, οι στενοί του συνεργάτες στο Δημοκρατικό Κόμμα είχαν θορυβηθεί, διότι, σύμφωνα με το Σύνταγμα των ΗΠΑ, ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, Χένρι Ουάλας, θα αναλάμβανε αυτομάτως την προεδρία σε περίπτωση θανάτου του Ρούζβελτ. Η ανησυχία στα ανώτατα κλιμάκια του Δημοκρατικού Κόμματος οφειλόταν στο ότι ο Ουάλας, που εκπροσωπούσε την αριστερή πτέρυγα του κόμματος, ήταν φιλοσοβιετικός. Υποστήριζε δε ανοιχτά τη σύναψη μιας μεταπολεμικής πολιτικοστρατιωτικής συμμαχίας μεταξύ Ουάσιγκτον και Μόσχας, θεωρώντας ότι οι ΗΠΑ είχαν πολλά περισσότερα κοινά συμφέροντα με την ΕΣΣΔ, παρά με τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της Ευρώπης, όπως ήταν η Βρετανία και η Γαλλία¹. Παράλληλα, απέρριπτε τις αντιδράσεις

εναντίον του, αντιπαραθέτοντας στους εσωκομματικούς του αντιπάλους τη μεγάλη απήχηση των απόψεών του στις τάξεις των αριστερών ψηφοφόρων, που την εποχή εκείνη αποτελούσαν την πλειοψηφία στο Δημοκρατικό Κόμμα. Ταυτόχρονα, προετοιμαζόταν, όπως και όλοι, για τον επικείμενο θάνατο του Ρούζβελτ, ενώ είχε ήδη συντάξει έναν κατάλογο με τα πρόσωπα που θα τοποθετούσε σε καίριες θέσεις του υπουργικού του συμβουλίου όταν θα γινόταν πρόεδρος των ΗΠΑ. Μεταξύ αυτών ήταν ο Λόρενς Ντάγκαν, που είχε αποφοιτήσει από το Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ το 1927, επικεφαλής του γραφείου λατινοαμερικανικών υποθέσεων στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ, τον οποίο ο Ουάλας προόριζε για υπουργό Εξωτερικών. Τη δε θέση του υπουργού Οικονομίας ο Ουάλας την είχε υποσχεθεί στον στενό του φίλο και ομοϊδεάτη στο Δημοκρατικό Κόμμα Χάρι Ντέξτερ Γουάιτ. Ο Γουάιτ, που ήταν κι εκείνος απόφοιτος του Χάρβαρντ, εργαζόταν εκείνη την εποχή ως υψηλόβαθμος σύμβουλος του Αμερικανού υπουργού Οικονομικών Έρικ Μοργκεντάου.

Όμως, τον Ιούλιο του 1944, θέλοντας να προλάβουν τυχόν αιφνίδιο θάνατο του Ρούζβελτ, οι αντίπαλοι του Ουάλας ηγήθηκαν ενός εσωκομματικού πραξικοπήματος. Με συνοπτικές διαδικασίες τον καθαίρεσαν από την αντιπροεδρία, κατά τη διάρκεια του πανεθνικού συνεδρίου του κόμματος, και τοποθέτησαν στη θέση του τον Χάρι Τρούμαν. Ο Τρούμαν ήταν ένας άχρωμος και νωχελικός πολιτικός, σχεδόν άγνωστος στο πλατύ αμερικανικό κοινό, το οποίο προτιμούσε κατά πολύ τον χαρισματικό και οξυδερκή Ουάλας. Όμως ο Τρούμαν εκπροσωπούσε τη συντηρητική πτέρυγα των Δημοκρατικών και θεωρούνταν σαφώς καταλληλότερος από τον Ουάλας για να

αναλάβει την προεδρία των ΗΠΑ. Η αντικατάσταση του Ουάλας από τον Τρούμαν θεωρείται σήμερα μία από τις μεγαλύτερες ενδοκομματικές ανατροπές στην αμερικανική πολιτική ιστορία, με παγκόσμιες επιπτώσεις. Ο Ρούζβελτ πέθανε τελικά λίγους μήνες αργότερα, αφήνοντας την προεδρία της χώρας στον ανένδοτο αντικομμουνιστή Τρούμαν, που κυβέρνησε τη χώρα έως το 1953 και συνετέλεσε αποφασιστικά στην έναρξη του Ψυχρού Πολέμου. Αντίθετα, εάν ο Ρούζβελτ είχε αποβιώσει 82 ημέρες νωρίτερα, ο Ουάλας, και όχι ο Τρούμαν, θα είχε γίνει πρόεδρος των ΗΠΑ. Τι θα σήμαινε μια ενδεχόμενη προεδρία του Ουάλας; Ενδεχομένως μια ασύγκριτα πιο φιλοσοβιετική εξωτερική πολιτική από την Ουάσιγκτον. Ίσως όμως και πολλά περισσότερα.

Κι αυτό διότι σήμερα γνωρίζουμε, βάσει αδιάσειστων ντοκουμέντων, ότι ο Λόρενς Ντάγκαν, που ο Ουάλας προόριζε για υπουργό Εξωτερικών, ήταν πράκτορας της σοβιετικής ΝΚGB (πρόδρομου της μετέπειτα ΚGB), με την κωδική ονομασία Frank. Γνωρίζουμε, επίσης βάσει στοιχείων, ότι ο Χάρι Ντέξτερ Γουάιτ, που ο Ουάλας προετοίμαζε για υπουργό Οικονομικών, ήταν κι εκείνος πράκτορας των Σοβιετικών, με το κωδικό όνομα Jurist. Αυτό αποδεικνύεται από τις αποκρυπτογραφήσεις τριών χιλιάδων σοβιετικών τηλεγραφημάτων, στο πλαίσιο του αμερικανικού κατασκοπευτικού προγράμματος Venona, που δημοσίευσε το Πανεπιστήμιο Γέιλ το 2000². Επιβεβαιώνεται επίσης από την έρευνα του καθηγητή Σερ Κρίστοφερ Άντριου, του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ, που βασίστηκε στα απόρρητα αρχεία της ΚGB, τα οποία προμήθευσε στις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες ο πρώην αρχειοθέτης της ΚGB, Βασίλι Μιτρόκιν³. Ο Γουάιτ πέθανε το 1948, σε ηλικία

55 ετών, από οξύτατο καρδιακό επεισόδιο, ενώ το αμερικανικό Κογκρέσο ετοιμαζόταν να τον παραπέμψει σε δίκη για κατασκοπεία. Ο Ντάγκαν αυτοκτόνησε το ίδιο έτος, πέφτοντας από το παράθυρο του γραφείου του στο Μανχάταν, έχοντας προηγουμένως πληροφορηθεί από τις αμερικανικές αρχές ότι ήταν ύποπτος κατασκοπείας. Έτσι, η απειλή για την αμερικανική εθνική ασφάλεια αποφεύχθηκε. Αξίζει όμως κανείς να αναλογιστεί τις επιπτώσεις στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις –και συνεπώς στην παγκόσμια γεωπολιτική ισορροπία– μιας πιθανής αναρρίχησης δυο σοβιετικών πρακτόρων στις θέσεις των υπουργών Εξωτερικών και Οικονομικών των ΗΠΑ κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι οι δύο πράκτορες θα επιχειρούσαν συστηματικά να εντάξουν αρκετούς ομοϊδέατες τους –πιθανότατα άλλους σοβιετικούς πράκτορες– στον αμερικανικό κυβερνητικό μηχανισμό και ιδιαίτερα σε υψηλόβαθμες θέσεις, με σημαντική επιρροή στη λήψη εθνικών αποφάσεων.

Το παράδειγμα αυτό είναι χαρακτηριστικό της θέσης που κατέχει η κατασκοπεία, καθώς και η δράση των μυστικών υπηρεσιών γενικότερα, στα ιστορικά χρονικά. Όπως θα φανεί στις σελίδες του παρόντος βιβλίου, ο ρόλος τους υπήρξε κατά κανόνα υπολογίσιμος, ενίοτε δε καταλυτικός, σε γεγονότα και εξελίξεις που σφράγισαν το παγκόσμιο γίγνεσθαι. Σπάνια όμως συμπεριλαμβάνεται στην επικρατούσα ιστοριογραφία, όπως και στις επιμέρους πολιτικές αναλύσεις, παρότι το αντικείμενο αυτό μελετάται σε κορυφαία πανεπιστήμια, από επιφανείς ερευνητές παγκόσμιου βεληγκεούς. Ακόμα και περιστασιακοί φιλόστορες είναι εξοικειωμένοι με τη Διάσκεψη της Γιάλτας, καθώς και με τον Ψυχρό Πόλεμο. Πόσοι όμως γνω-

ρίζουν και, ακόμα περισσότερο, πόσοι αντιλαμβάνονται τη σημασία της εκτεταμένης δράσης των μυστικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της αμερικανοσοβιετικής αντιπαράθεσης, η οποία σημάδεψε αποφασιστικά και τις πολιτικές εξελίξεις της σύγχρονης Ελλάδας;

Η περίπτωση της Ελλάδας, που αφορά το παρόν σύγγραμμα, είναι ιδιαίτερη για πολλούς λόγους, κυρίως όμως διότι η ιστορική πορεία των εγχώριων μυστικών υπηρεσιών, όπως άλλωστε και των περισσότερων κρατικών θεσμών στη χώρα, σημαδεύτηκε από τη βαθιά διχόνοια που χαρακτήρισε την ελληνική πολιτική ζωή κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Σχεδόν από την ίδρυσή τους, στη δεκαετία του 1920, οι ελληνικές μυστικές υπηρεσίες ενήργησαν κυρίως ως πολιτική αστυνομία, στρέφοντας την προσοχή τους στον λεγόμενο «εσωτερικό εχθρό». Στη δε ψυχροπολεμική περίοδο υποτάχθηκαν σε μεγάλο βαθμό στις επιδιώξεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Έως το 1981 και την ανάληψη της κυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ, ο χαρακτήρας των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών υπήρξε αντιπροσωπευτικός των πλέον αρνητικών χαρακτηριστικών της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας της περιόδου, δηλαδή του αυταρχισμού, της βίας και του διχασμού. Είναι συνεπώς δικαιολογημένη η αμηχανία και η αμφισβήτηση με την οποία η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) αντιμετωπίζεται σήμερα από τους πολίτες τους οποίους διατείνεται ότι υπηρετεί. Στα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησής του, το ΠΑΣΟΚ επεδίωξε τον εκδημοκρατισμό της τότε Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ), στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να διαχειριστεί ένα κράτος θεσμικά ταυτισμένο με τη δεξιά. Αλλού τα κατάφερε, αλλού όχι. Σήμερα πολλοί εξα-

κολουθούν να θεωρούν την ΕΥΠ επιχειρησιακά ανίσχυρη και θεσμικά ασήμαντη, ενώ ένα μέρος της κοινωνίας την κατηγορεί ότι διοικείται από «πράκτορες» και «χαφιέδες» που είναι προσκείμενοι σε ακραίες ιδεολογίες και έχουν ως κύριο επιχειρησιακό τους στόχο την πολιτική αστυνόμευση.

Όμως η αρνητική ελληνική εμπειρία σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι η ύπαρξη και δράση των μυστικών υπηρεσιών αντιτίθεται απαραίτητα στη λειτουργία της δημοκρατίας. Το παρόν βιβλίο προτείνει μια ψύχραιμη ανάλυση του φαινομένου των μυστικών υπηρεσιών, με σκοπό να δείξει στον αναγνώστη ότι η ύπαρξη δημοκρατικά θεσμοθετημένων και άρτια δομημένων πληροφοριακών δομών στην Ελλάδα είναι όχι μόνο δυνατή αλλά και απαραίτητη.

Το πρώτο κεφάλαιο, που τιτλοφορείται «Δημοκρατικές δομές και μυστικές υπηρεσίες», εξετάζει τις θεσμικές ιδιαιτερότητες που διαχωρίζουν τις υπηρεσίες πληροφοριών που λειτουργούν υπό δημοκρατικό πολιτικό έλεγχο από εκείνες που υπηρετούν απολυταρχικά καθεστώτα. Είναι γεγονός ότι, ακόμα και εκείνοι που συμφωνούν με την ύπαρξη και λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών, τηρούν συχνά μια στάση αμηχανίας απέναντι σε ζητήματα ή πρακτικές που άπτονται της εθνικής ασφάλειας. Μυστικότητα, κρατικά απόρρητα, κατασκοπεία και αντικατασκοπεία, υποκλοπές, αποτελούν καθημερινές πτυχές της κρατικής λειτουργίας, για τις οποίες όμως σπανίως γίνεται λόγος ανοιχτά, προφανώς εξαιτίας των ενδοιασμών που προκαλούν στην κοινωνία. Είναι ωστόσο πασιφανές ότι η ιστορική ανάδυση και θεσμική συγκρότηση των μυστικών υπηρεσιών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του αγώνα των κρατικών

δομών να αντιπαρεταθούν στις τάσεις αποσταθεροποίησης που χαρακτηρίζουν τις ανθρώπινες κοινωνίες. Η παγκόσμια ιστορία των μυστικών υπηρεσιών πιστοποιεί ότι συχνά αναδύονται ως απάντηση στην απαίτηση της ίδιας της κοινωνίας για προστασία των θεσμών -αστικών, αντιδραστικών ή επαναστατικών. Ποιος όμως είναι ο αρμόζων θεσμικός ρόλος των μυστικών υπηρεσιών στα δημοκρατικά καθεστώτα; Η άποψη που αναλύεται εδώ είναι ότι τα δημοκρατικά καθεστώτα χρειάζονται τη συνδρομή των υπηρεσιών ασφαλείας ακριβώς επειδή, λόγω των εκτεταμένων ελευθεριών τους, είναι περισσότερο ευάλωτα σε παράγοντες αποσταθεροποίησης στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, που έχει τίτλο «Ελληνικές μυστικές υπηρεσίες και πολιτική αστυνόμευση», αναλύονται οι στρατιωτικές ρίζες της σύστασης μυστικών υπηρεσιών στην ανεξάρτητη Ελλάδα. Σχετίζονται δε πρωταρχικά με τις ιταλικές στρατιωτικές εξορμήσεις εκείνης της εποχής στο Ιόνιο, καθώς και με τις βουλγαρικές παραστρατιωτικές ενέργειες στα βόρεια ελληνικά σύνορα. Πολύ γρήγορα, όμως, η δραματική πολιτική αποσταθεροποίηση στον ελλαδικό χώρο, λόγω της Μικρασιατικής Καταστροφής, επηρέασε άμεσα τον θεσμικό χαρακτήρα των κρατικών μυστικών υπηρεσιών, μετατρέποντάς τον πρωτίστως σε πολιτικό. Η μεταξική περίοδος ισχυροποίησε τη λειτουργία των μυστικών υπηρεσιών ως αμιγούς πολιτικής αστυνομίας, όπως φανερώνει και η μεταφορά τους από το Υπουργείο Στρατιωτικών στο Υφυπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας. Την τυπική και ουσιαστική υπαγωγή των υπηρεσιών ασφαλείας στους Γερμανούς ναζί και τους Έλληνες συνεργάτες τους κατά την περίοδο της Κατοχής ακολούθησε

η σχεδόν πλήρης υποταγή τους στις αμερικανικές υπηρεσίες ασφαλείας στις πρώτες δεκαετίες της ψυχροπολεμικής περιόδου. Δεν θα πρέπει όμως να περιπέσει κανείς σε αόριστες γενικολογίες για τον ψυχροπολεμικό χαρακτήρα της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών και Έρευνών (ΚΥΠΕ, αργότερα ΚΥΠ). Θα ήταν εξίσου λαθεμένο και επικίνδυνο να υποτεθεί ότι η ψυχροπολεμική ΚΥΠ αποτελούσε άντρο πολιτικής μισαλλοδοξίας και ξενικής υποτέλειας. Εξηγείται στο κεφάλαιο αυτό ότι, σύμφωνα με σαφείς ενδείξεις, ένα μεγάλο μέρος της ΚΥΠ συμπαρατάχθηκε με τις κυβερνήσεις Γεωργίου Παπανδρέου στην ταραγμένη δεκαετία του 1960, ενώ ακόμα και κατά την επτάχρονη δικτατορία των συνταγματαρχών ο στρατός και η χωροφυλακή, και όχι η ΚΥΠ, αποτέλεσαν τη βίαιη εμπροσθοφυλακή του μηχανισμού πολιτικού ελέγχου της χούντας. Σε γενικές γραμμές, η δράση των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών υπήρξε σχετικά δευτερεύουσα και, σε πολλές περιπτώσεις, ασήμαντη στην πολιτική εξέλιξη της Ελλάδας του 20ού αιώνα, ιδιαίτερα σε σύγκριση με θεσμούς όπως ο στρατός ή η χωροφυλακή.

Στο τρίτο κεφάλαιο, με τίτλο «Χρειάζεται η Ελλάδα μυστικές υπηρεσίες;», η ελληνική περίπτωση αναλύεται υπό το πρίσμα της γεωπολιτικής επιστήμης, αναπόσπαστη αρχή της οποίας είναι ότι τα έθνη και τα κράτη καθορίζουν την ιστορική τους υπόσταση μονάχα σε ορισμένο βαθμό. Οπωσδήποτε, οι πληθυσμοί τους αποφασίζουν και ενεργούν, προσδιορίζοντας έτσι αποφασιστικά την ιστορική τους πορεία. Όμως η πορεία αυτή εξαρτάται σε εξίσου σημαντικό βαθμό από ανεξέλεγκτες παραμέτρους, όπως, για παράδειγμα, το κλίμα, το έδαφος και το υπέδαφος, η εθνοτική σύσταση του πληθυσμού, αλλά και

η πολιτική κατάσταση στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο. Εξηγείται ότι η ταραγμένη και συχνά βίαιη ιστορική πορεία του ελληνισμού ανά τους αιώνες απορρέει σε μεγάλο βαθμό από την αδιαμφισβήτητη γεωπολιτική σημασία του ελληνικού χώρου. Υποστηρίζεται επίσης ότι η Ελλάδα έχει κάθε άλλο παρά εξέλθει από την κακοτράχαλη και αιματοβαμμένη στενωπό της ιστορίας της. Αντιθέτως, πέρα από τη χρόνια οικονομική ανεπάρκειά της, που αποτελεί τον πλέον αποσταθεροποιητικό παράγοντα της σύγχρονης Ελλάδας, η χώρα μας βρίσκεται αντιμέτωπη με τη γενικότερη αποσύνθεση του γεωγραφικού της περιγυρου. Οι άκρως ασταθείς γεωπολιτικοί συσχετισμοί που περιτριγυρίζουν τη χώρα μας καθιστούν την ύπαρξη σύγχρονων πληροφοριακών δομών απαραίτητη στην ελληνική επικράτεια.

Στις σελίδες του τέταρτου κεφαλαίου, που τιτλοφορείται «Επιχειρησιακός και θεσμικός εκσυγχρονισμός των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών», αναλύεται η άποψη ότι, σε αντίθεση με την πολιτική του ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας του 1980, που απλά επιχείρησε να επαναπροσδιορίσει την ιδεολογική ταυτότητα της ΚΥΠ/ΕΥΠ από τη δεξιά προς το κέντρο, μια εκσυγχρονιστική ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να επανακαθορίσει τον ίδιο τον θεσμικό ρόλο των μυστικών υπηρεσιών. Οι προτάσεις που κατατίθενται εδώ είναι συγκεκριμένες και διαχωρίζονται σε επιχειρησιακές και οργανωτικές αλλαγές. Καταρχήν, οποιαδήποτε επαναδιαπραγμάτευση του επιχειρησιακού ρόλου της ΕΥΠ θα πρέπει προσανατολίσει την αποστολή της υπηρεσίας προς συγκεκριμένες απειλές που υπονομεύουν την ίδια την ύπαρξη της ελληνικής κοινωνίας. Όσο παράδοξο κι αν ακούγεται, οι υπαρξιακοί αυτοί κίνδυνοι δεν προέρχονται ούτε

από την τρομοκρατία ούτε από την εχθρική κατασκοπεία. Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι που απειλούν το μέλλον της Ελλάδας προέρχονται από την κλιματική αλλαγή, από το οργανωμένο οικονομικό έγκλημα, καθώς και από τη χαοτική επέλαση του ανεξέλεγκτου καπιταλισμού. Η Ελλάδα καλείται σήμερα να επιβιώσει μέσα σε ένα άκρως ανταγωνιστικό οικονομικό σύστημα παγκόσμιας κλίμακας, το οποίο υπονομεύει ανοιχτά τον διαχειριστικό ρόλο της δημοκρατίας, επιτρέποντας παράλληλα σε μη κρατικούς φορείς να καταλάβουν το θεσμικό κενό που δημιουργείται από τη σταδιακή οπισθοχώρηση της κρατικής επιτήρησης. Οι μη κρατικοί αυτοί φορείς, που ανθούν σε συνθήκες οικονομικής κατολίσθησης, όπως αυτές που ενδημούν σήμερα στην Ελλάδα, είναι νόμιμοι, ημινόμιμοι και παράνομοι. Είναι το οργανωμένο έγκλημα, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η φοροδιαφυγή, αλλά και η φοροαποφυγή. Υπό τις συνθήκες αυτές, η οικονομική διαφθορά και η χρηματοπιστωτική αναρχία συμβάλλουν καίρια στην αποδόμηση της Ελλάδας ως χώρας και ως κοινωνίας, καθώς συνδέονται συστηματικά με την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων και της ανεργίας, καθώς και με τη δραματική συρρίκνωση του εθνικού εισοδήματος.

Στον οργανωτικό τομέα, προτείνεται η άμεση υπαγωγή της ΕΥΠ στον πρωθυπουργό, ο οποίος θα πρέπει να ειδοποιείται και να εγκρίνει προσωπικά επιχειρήσεις της Υπηρεσίας στο εξωτερικό με ιδιαίτερα υψηλό δείκτη ευαισθησίας και επικινδυνότητας. Η υπαγωγή αυτή στο Γραφείο του Πρωθυπουργού θα επιτρέψει στην ΕΥΠ να απαλλαγεί από τους περιορισμούς της υπουργικής εποπτείας και να μετατραπεί σε έναν ανεξάρτητο κυβερνητικό οργανισμό, με δυνατότητα σύναψης στενών

θεσμικών επαφών με μια σειρά υπουργείων που σχετίζονται με την εθνική ασφάλεια. Παράλληλα όμως με την εποπτεία από τον πρωθυπουργό, η ΕΥΠ θα πρέπει να υπαχθεί στην εποπτεία της Βουλής των Ελλήνων. Η τελευταία θα πρέπει να προβεί στη σύσταση ειδικής μόνιμης επιτροπής εποπτείας και ελέγχου της ΕΥΠ, στο πρότυπο της υπάρχουσας επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων.

Εξηγείται ακόμα στο τέταρτο κεφάλαιο ότι ο οικονομικός ρόλος της ΕΥΠ θα βοηθήσει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών, που στην πλειονότητά τους επιθυμούν την άμεση και αποτελεσματική πάταξη της οικονομικής διαφθοράς στην Ελλάδα. Η Υπηρεσία θα πρέπει επίσης να χτίσει γέφυρες διαπραγμάτευσης και επικοινωνίας μεταξύ των μηχανισμών πληροφοριών και της κοινωνίας. Ο πολίτης θα πρέπει να πεισθεί ότι η αποστολή των μυστικών υπηρεσιών έχει άμεση σχέση όχι μόνο με τη μακροπρόθεσμη και κάπως αόριστη εθνική ασφάλεια της χώρας αλλά και με την ίδια την ποιότητα της καθημερινής του ζωής.

Αναπόφευκτα, το περιεχόμενο του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας περιορίζεται από την ίδια τη θεματολογία του, που παραμένει σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από χαρακτηρισμένα κυβερνητικά αρχεία, παρά την επικοινωνιακή έκρηξη που συντελείται στον αιώνα μας. Είναι γεγονός ότι πολλές από τις ενέργειες των μυστικών υπηρεσιών γίνονται γνωστές ακαριαία, όπως, για παράδειγμα, η επιχείρηση δολοφονίας του ιδρυτή της αλ Κάιντα Οσάμα μπιν Λάντεν από τη CIA το 2011. Οι περισσότερες, όπως η μυθιστορηματική περίπτωση των σοβιετικών πρακτόρων Γουάιτ και Ντάγκαν στις ΗΠΑ

της δεκαετίας του 1940, είτε χάνονται στα αρχεία διαφόρων υπουργείων είτε βγαίνουν στην επιφάνεια δεκαετίες αργότερα, υποχρεώνοντας τους ιστορικούς και τους πολιτικούς επιστήμονες να αναθεωρήσουν τα δεδομένα του παρελθόντος, συχνά δε και του παρόντος. Έχει οπωσδήποτε σημασία το γεγονός ότι, παρά τις επίμονες προσπάθειές τους, οι Σοβιετικοί δεν κατάφεραν να καταλάβουν την ηγεσία των αμερικανικών υπουργείων Οικονομίας και Εξωτερικών το 1945. Όπως και οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, παρόλη τη φήμη τους, απέτυχαν παταγωδώς να αντιληφθούν και να αποτρέψουν τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001. Συνεπώς, η δράση των μυστικών υπηρεσιών είναι απλά ένας από τους αμέτρητους παράγοντες που συντελούν στον ρου της ιστορίας. Έχει ωστόσο σημασία να γίνει αντιληπτό ότι η δράση των μυστικών υπηρεσιών θα συνεχίσει να αποτελεί κρίσιμο συντελεστή του παγκόσμιου γίγνεσθαι. Οι ενέργειες των υπηρεσιών πληροφοριών είναι πλέον αποδεδειγμένα μέρος της πολιτικής διαπραγμάτευσης μεταξύ κρατών, κάτι που αναμένεται να ενταθεί σε συνθήκες παγκόσμιας αποσταθεροποίησης, όπως αυτές που διανύουμε. Το φαινόμενο αυτό θα συνεχιστεί, ανεξάρτητα από τις αποφάσεις που θα ληφθούν αναφορικά με το μέλλον των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών. Η Ελλάδα, μια χώρα που ανέκαθεν βρισκόταν στο επίκεντρο κοσμοϊστορικών εξελίξεων, καλείται σήμερα από τις ίδιες τις γεωπολιτικές συνθήκες που την περιβάλλουν να λάβει σαφή θέση. Είθε το παρόν βιβλίο να βοηθήσει στην κρίσιμη αυτή διαδικασία.